

بررسی آماری بینامتنیت صحیفه رضویه و قرآن کریم

دکتر بهمن هادیلو

عضو هیات علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم دانشکده علوم قرآنی مراغه، ایمیل: bahman63hadilu@yahoo.com

چکیده:

یکی از رویکردهای جدید که در ادبیات امروز شکل گرفته است و به نوعی یک تغییر و تحول بنیادین در ادبیات محسوب می‌شود نظریه بینامتنیت است. این نظریه در اواخر دهه شصت میلادی از سوی ژولیا کریستوا مطرح گردیده است که منظور از آن بررسی متن با توجه به متون دیگر می‌باشد. از این نظریه در ادبیات عربی با عنوان تناسبات یاد می‌شود که یکی از موضوعات مهم نقد ادبی معاصر عربی است و به روابط بین متونی می‌پردازد. بینامتنیت یادآور این نکته است که همه متون به شکلی همواره در تعامل با یکدیگر هستند و این تعامل به صورت انتقال معنی یا لفظ و یا هر دو، از یک متن به متن دیگر است. این نوشتار در صدد تعیین میزان تأثیر صحیفه رضویه از قرآن کریم است و اینکه روشن شود، امام رضا (ع) بیشتر از کدام نوع تناسبات بهره برده‌اند. با مطالعه صحیفه رضویه و آیات قرآن کریم می‌توان به وجود رابطه‌ی بینامتنیت در آن پی برد. به ندرت موضوعی در صحیفه رضویه یافت می‌شود که خالی از این رابطه باشد. بیشترین و پربسامدترین روابط بینامتنی با ۵۷ درصد میزان فراوانی، از آن نفی جزئی است. در صحیفه، گاه از الفاظ و گاه از مضامین و مفاهیم قرآنی بهره برده شده و در مواردی هم، یک متن همزمان حاوی دو نوع تناسبات بوده است. مصادیق چندانی از نوع نفی کلی یا حواری یافت نشد.

کلید واژه: قرآن کریم، صحیفه رضویه، بینامتنیت، بسامد.

۱. مقدمه:

از میان انواع مختلف بینامتنیت در ادبیات، بینامتنیت دینی جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است که در این بین قرآن کریم نقشی بی‌بدیل را ایفا نموده و همواره زینت بخش آثار بسیاری از ادیبان بوده است. از جمله متونی که بدون شک دارای روابط درهم تنیده در تار و پود خود با قرآن کریم می‌باشند آثار ائمه (ع) می‌باشند.

قرآن کریم ارزشمندترین اثری است که به عنوان یک میراث ادبی و دینی جامع و کامل در آثار شاعران و نویسندگان می‌درخشد. علاوه بر آن در کتاب‌های ارزشمند دیگری که حاوی سخنان گرانقدر ائمه معصومین است می‌توان تبلور آیات و کلام نورانی الهی را در آن دید یکی از این آثار صحیفه رضویه است که حاوی برخی ادعیه، نمازها، زیارات، حرزها و... است که غالب آنها منسوب به امام رضا (ع) است.

که در بیشتر آنها نمود آیات قرآن یا مفاهیم و مضامین قرآنی قابل مشاهده است. در جایی دقیقاً عین آیه‌ی قرآن به عنوان مصدق یا

مکمل سخن امام (ع) در کلام جای داده شده و در جاهایی هم از مضامین و مفاهیم قرآنی در موضوعی هماهنگ و با همان موضوع آیات، البته با تغییراتی در ساختار جملات بهره برده شده است. و یا موضوعات متفاوت بوده اما امام دست به نوآوری زده و به زیبایی سخن الهی را متناسب با موضوع مورد نظر خود استفاده نموده‌اند.

۱-۲. بیان مسئله

یکی از شیوه‌های بررسی متون دینی، مطالعه بینامتنی آن است. بینامتنی یعنی خواندن متن با توجه به متون دیگر. و مبتنی بر این اندیشه است که متن، نظامی بسته و مستقل نیست و هیچ متنی در خلاء پدید نمی‌آید بلکه همواره در طول تاریخ آیات و مضامین قرآنی به عنوان یکی از ابزارها و از منابع الهام بخش ادبا بوده است. با نگاهی گذرا به کلام بزرگوارانی همچون امام رضا (ع) پیداست که بسیاری از عبارات و تعبیرات و اشارات و استدلال‌های ایشان الهام گرفته از کتاب مبین قرآن کریم است. بینامتنی در اشکال مختلفی در سخنان امام رضا (ع) رخ نمایانده است. از اینرو این مقاله حاضر به بررسی میزان روابط بینامتنیت یا همان تناسبات میان قرآن کریم و صحیفه رضویه پرداخته و مواضع بکارگیری متون مأخوذه را در صحیفه رضویه و قرآن کریم آشکار می‌سازد. شایان ذکر است با عرضه صحیفه سجادیه به قرآن کریم، آیات به کار رفته در آن بر اساس انواع تناسبات استخراج شده و در جداول جداگانه تنظیم شده است لکن به جهت محدودیت صفحات مقاله با توجه به شرایط همایش، از آوردن جداول و آدرس آیات معذور و فقط به ارائه آمار به صورت جدول کلی و نمودار دایره‌ای بسنده شده است.

۱-۳. پیشینه پژوهش:

با فحص و بررسی‌های به عمل آمده روشن شد که تا کنون کتاب و یا پایان‌نامه‌ی مستقل در خصوص موضوع حاضر تدوین نشده است. تنها مقاله‌ی رابطه بینامتنی بین ادعیه‌ی امام رضا را با قرآن بررسی نموده است که توسط ابراهیم فلاح استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، و معصومه باقری خرم آبادی دانشجوی کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، به رشته‌ی تحریر درآمده است و در جلد پنجم همایش ملی بینامتنیت (التناسبات): مجموعه مقالات برگزیده برای چاپ، به کوشش سید محمد رضی مصطفوی نیا، انتشارات پوششگر قم به چاپ رسیده